

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

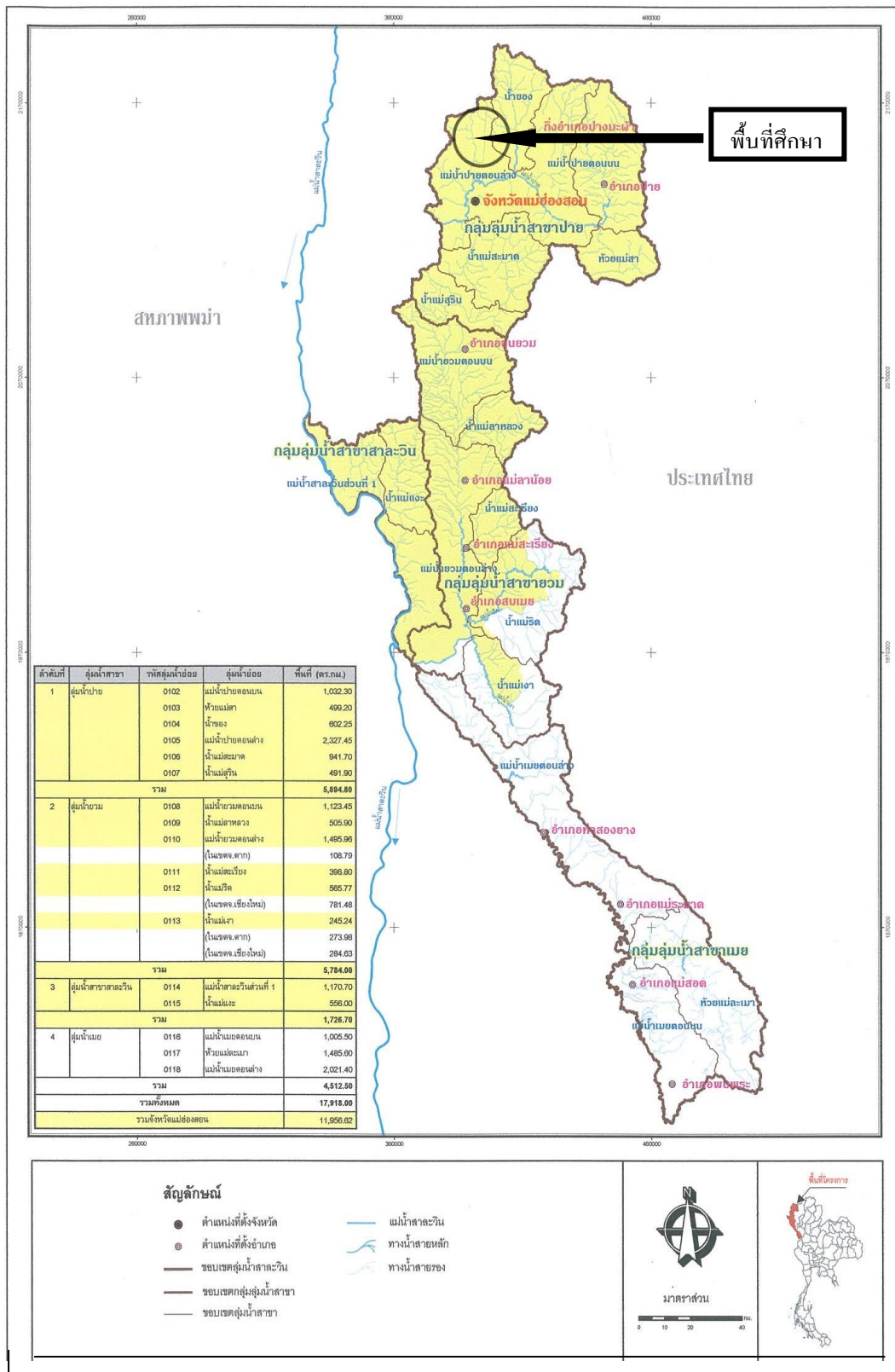
การวิจัยเรื่อง การจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ บนฐานเศรษฐกิจพอเพียง ของกลุ่มชาติพันธุ์ ในพื้นที่ อำเภอมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีจุดประสงค์หลัก เพื่อศึกษาแนวทางในการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนบนฐานเศรษฐกิจพอเพียง ในพื้นที่อำเภอมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่สามารถดำเนินการได้เองในชุมชน ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ได้ใช้การวิจัยในรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยได้ทำการเลือก กลุ่มชาติพันธุ์ไทยใหญ่ ในพื้นที่ชุมชนบ้านนาปลาจาด ตำบลห้วยผา อำเภอมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่สะหรี ต้นน้ำของแม่น้ำปาย เป็นพื้นที่ศึกษา ในส่วนของบทที่ 3 ประกอบด้วย เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย ประกอบด้วย การเลือกพื้นที่ศึกษา ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล การดำเนินการเก็บข้อมูลการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีรายละเอียดดังนี้

การเลือกพื้นที่ศึกษา

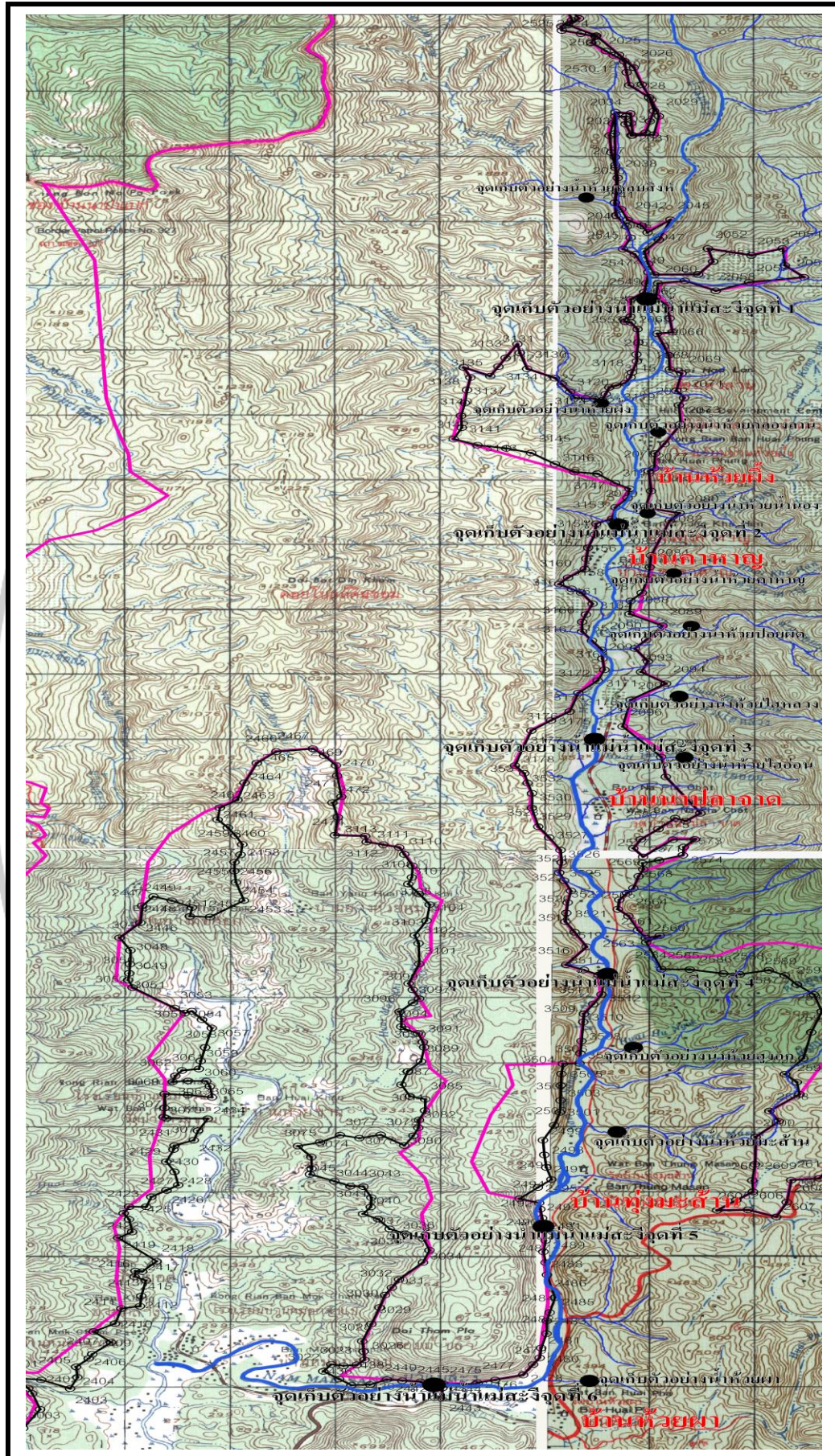
การวิจัยในครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้ทำการเลือกพื้นที่วิจัยที่ต้องการนำมาเป็นตัวแทนของพื้นที่ลุ่มน้ำแม่สะหรี รวมทั้งต้องการให้ครอบคลุมพื้นที่ลุ่มน้ำแม่สะหรีมากที่สุด โดยที่ทางคณะผู้วิจัยได้ทำการเลือกพื้นที่วิจัย คือ พื้นที่ลุ่มน้ำแม่สะหรีในตำบลห้วยผา ประกอบด้วย หมู่บ้านห้วยผิง หมู่บ้านนาปลาจาด หมู่บ้านผากาน และหมู่บ้านห้วยผา โดยที่ทั้งหมดตั้งอยู่ในพื้นที่ของลุ่มน้ำแม่สะหรี และมีที่ตั้งของชุมชนขนานไปกับแม่น้ำแม่สะหรี ซึ่งทำให้เกิดความหลากหลายของกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับมลพิษทางน้ำของลุ่มน้ำแม่สะหรี ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวสามารถเป็นตัวแทนเชิงพื้นที่ของลุ่มน้ำแม่สะหรีได้เป็นอย่างดี ดังภาพที่ 3.1 และภาพที่ 3.2

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มประชาชนและกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษา ประกอบด้วย กลุ่มผู้นำที่เป็นทางการ ได้แก่ เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน และกรรมการฝ่ายต่างๆ รวมถึงข้าราชการที่ปฏิบัติหน้าที่ในหมู่บ้าน ได้แก่ ครู เจ้าหน้าที่สาธารณสุข และประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณลุ่มน้ำแม่สะหรีซึ่งเป็นประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นี้ได้รับผลกระทบโดยตรงจากปัญหามลพิษทางน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่สะหรีมากที่สุด

ภาพที่ 3.1 แผนที่แสดงพื้นที่ศึกษากลุ่มน้ำแม่สะหวี ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ภาพที่ 3.2 แสดงจุดเก็บตัวอย่างน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่สะหิง

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาผ่านการเก็บข้อมูลผ่านวิธีการสัมภาษณ์ การสังเกต การสนทนากลุ่ม การจัดเวทีชาวบ้าน เป็นวิธีการหลัก โดยผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางในการใช้เครื่องมือต่างๆ ในการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1. การสอบถามและสัมภาษณ์ การศึกษาครั้งนี้ได้ใช้แบบสอบถามในการประเมินผลการดำเนินกิจกรรมต่างๆ รวมถึงการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ ในส่วนของการสัมภาษณ์ได้กำหนดวิธีการสัมภาษณ์โดยผู้วิจัยกำหนดประเด็นที่จะรวบรวมข้อมูลในสภาพทั่วไปของหมู่บ้าน อันได้แก่ สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับลุ่มน้ำแม่สะหึ่ง การดำเนินกิจกรรมที่ทำให้เกิดผลกระทบกับความหลากหลายทางชีวภาพของทรัพยากรน้ำในพื้นที่ โดยทำการสัมภาษณ์จากผู้นำชุมชนและประชาชนในพื้นที่ รวมทั้งเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องอื่นๆ

2. วิธีการสังเกต สำหรับการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม โดยคณะผู้วิจัยได้เข้าไปร่วมทำกิจกรรมกับชุมชน ได้แก่ กิจกรรมการทำฝายชะลอน้ำ กิจกรรมการปลูกป่า กิจกรรมการทำแนวกันไฟป้องกันไฟป่า ซึ่งจากการเข้าไปร่วมกิจกรรมกับชุมชน ส่งผลให้ผู้วิจัยเข้าใจความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชน ลักษณะและขั้นตอนในการทำกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน

3. วิธีการสนทนากลุ่มและการจัดเวทีชาวบ้าน คณะผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสนทนากลุ่ม และการจัดเวทีชาวบ้านในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมได้แสดงความคิดเห็นของตนเองออกมา ซึ่งจากการจัดเวทีชาวบ้านและสนทนากลุ่มทำให้ทราบสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน และแนวทางในการแก้ปัญหาที่เหมาะสมกับชาวบ้านรวมถึงทำให้ทราบถึงสภาพในอดีต ปัจจุบัน และสิ่งที่ชุมชนคาดหวังอยากให้เกิดขึ้นในอนาคต

การดำเนินการเก็บข้อมูล

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้กำหนดกิจกรรมที่ใช้ในการดำเนินการวิจัย โดยประกอบด้วย การศึกษาบริบทชุมชนโดยทั่วไป การศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพของทรัพยากรน้ำ นอกจากนี้ยังมีประเด็นการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยผ่านกิจกรรมต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. กิจกรรมที่ 1 ศึกษาข้อมูลบริบทของชุมชน

1.1 วัตถุประสงค์

เพื่อ ศึกษาบริบทพื้นที่ และศักยภาพชุมชนในการจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ชุมชนบ้านนาปลาจาด ตำบลห้วยผา อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

1.2 วิธีการดำเนินกิจกรรม

วิธีการดำเนินกิจกรรม คือ การศึกษาด้านเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาโดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วม ได้แก่ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับชุมชนบ้านนาปลาจาด

ภาพถ่ายทางอากาศ และเดินสำรวจข้อมูลทางกายภาพและพบปะพูดคุยกับชาวบ้านในชุมชน เพื่อให้ได้บริบทของชุมชนและสภาพปัญหา กิจกรรมที่ทำให้เกิดปัญหา และผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย กับประเด็นปัญหามลภาวะอากาศในพื้นที่

1.3 ผู้ร่วมกิจกรรม

คณะผู้วิจัย ผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ชาวบ้านในพื้นที่ชุมชน บ้านนาปลาจาด

1.4 สถานที่และช่วงเวลา

ชุมชนบ้านนาปลาจาด ตำบลห้วยผา อ่าเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

1.5 ผลที่เกิดจากกิจกรรม

นักวิจัยและผู้เกี่ยวข้องเกิดความเข้าใจในบริบทพื้นที่ และศักยภาพชุมชน ในการจัดการมลภาวะทางอากาศดังภาพที่ 3.3

ภาพที่ 3.3 การศึกษาบริบทของชุมชน

2. กิจกรรมที่ 2 จัดเวทีกับผู้นำของชุมชนบ้านนาปลาจาด

2.1 วัตถุประสงค์

เพื่อวิเคราะห์ปัญหา และเหตุปัจจัยของปัญหาทรัพยากรน้ำและความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ ชุมชนบ้านนาปลาจาด ตำบลห้วยผา จังหวัดแม่ฮ่องสอน

2.2 วิธีการดำเนินกิจกรรม

วิธีการดำเนินกิจกรรมนี้ คือ คณะผู้วิจัยการสนทนากันและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจนได้แนวทางในการจัดเวทีกับผู้นำชุมชนในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมที่ทำให้เกิดปัญหากับความหลากหลายทางชีวภาพในชุมชน โดยใช้รูปแบบของกิจกรรมเป็นแบบ Time Line การระดมสมอง และการตั้งคำถามเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน ดังภาพที่ 3.4

ภาพที่ 3.4 แสดงจุดเวทีกบฏนาชุมชน และผู้เกี่ยวข้องของกบฏกิจกรรม

2.3 ผู้ร่วมกิจกรรม

คณะผู้วิจัย ผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ จำนวน 4 คน และชาวบ้านในพื้นที่ชุมชนบ้านนาปลาจาด จำนวน 8 คน

2.4 สถานที่

โรงเรียนบ้านนาปลาจาด อาคารอเนกประสงค์บ้านนาปลาจาด ตำบลห้วยผา อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

2.5 ผลที่เกิดจากกิจกรรม

ได้ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันและอนาคตที่ชุมชนนาปลาจาดต้องการรวมทั้งสภาพปัญหา และเหตุปัจจัยของปัญหาความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ ชุมชนบ้านนาปลาจาด ตำบลห้วยผา จังหวัดแม่ฮ่องสอน

3. กิจกรรมที่ 3 จัดเวทีชาวบ้านเกี่ยวกับปัญหาความหลากหลายทางชีวภาพในชุมชน

3.1 วัตถุประสงค์

เพื่อแสวงหาแนวทางการแก้ปัญหาของความหลากหลายทางชีวภาพ และวางแผนการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพในชุมชน รวมทั้งกำหนดตัวชี้วัดผลความสำเร็จของการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ ชุมชนบ้านนาปลาจาด ตำบลห้วยผา อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ภาพที่ 3.5 แสดงการจัดเวทีเพื่อแสวงหาแนวทางและวางแผนการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ

3.2 วิธีการดำเนินกิจกรรม

กิจกรรมที่ใช้ คือ จัดเวทีและการสนทนากลุ่ม

3.3 ผู้ร่วมกิจกรรม

คณะผู้วิจัย ผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการและชาวบ้านในพื้นที่ชุมชนบ้านนาปลาจาด จำนวน 24 คน

3.4 สถานที่

อาคารอเนกประสงค์บ้านนาปลาจาด ตำบลห้วยผา อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

3.5 ผลที่เกิดจากกิจกรรม

ได้แนวทางร่วมกันของชุมชนในการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้งได้แผนในการดำเนินกิจกรรมที่จะนำไปสู่การจัดการความหลากหลายทางชีวภาพบนฐานเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ชุมชนบ้านนาปลาจาดและตัวชี้วัดความสำเร็จในการดำเนินกิจกรรม

4. กิจกรรมที่ 4 ดำเนินกิจกรรมการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพตามแผนที่วางไว้

4.1 วัตถุประสงค์

เพื่อดำเนินการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ ชุมชนบ้านนาปลาจาด ตำบลห้วยผา อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

4.2 วิธีการดำเนินกิจกรรม

กิจกรรมที่ใช้ คือ ดำเนินกิจกรรมตามแผนกิจกรรมที่วางไว้ ได้แก่ กิจกรรมในส่วนนี้จะเป็นการดำเนินกิจกรรมเพื่ออนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพของชุมชน

ของชุมชนบ้านนาปลาจาดซึ่งจากการวางแผนได้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 การป้องกันไม่ให้เกิดความเสียหายต่อความหลากหลายทางชีวภาพ ได้แก่ การป้องกันไม่ให้เกิดไฟป่าได้แก่ กิจกรรมการทำแนวกันไฟในพื้นที่ป่าของชุมชน และการนำเศษวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรมาทำปุ๋ยเพื่อป้องกันการจุดไฟเผา และการลดการเผาโดยการตรวจตราจุดที่เป็นจุดเสี่ยงในการเกิดไฟป่าซึ่งจุดดังกล่าวจะเป็นจุดที่เกิดไฟป่าเป็นประจำทุกปีดังภาพที่ 3.6 ส่วนที่ 2 การอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ ได้แก่ การสร้างเครือข่ายการติดตามตรวจสอบคุณภาพน้ำอย่างง่าย ดังแผนภาพที่ 3.7

ภาพที่ 3.6 แสดงการเดินป่าเพื่อป้องกันไฟป่าในพื้นที่

ภาพที่ 3.7 แสดงการสร้างเครือข่ายการติดตามตรวจสอบคุณภาพน้ำอย่างง่าย

4.3 ผู้ร่วมกิจกรรม

ชาวบ้านนาปลาจาด และผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ รวมทั้งเยาวชนในพื้นที่ชุมชนบ้านนาปลาจาด จำนวน 25 คน

4.4 สถานที่

อาคารอเนกประสงค์บ้านนาปลาจาด และพื้นที่ลำน้ำแม่สะหัง ตำบลห้วยผา อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

4.5 ผลที่เกิดจากกิจกรรม

ได้แนวทางร่วมกันของชุมชนในการป้องกันความเสียหายที่จะเกิดกับความหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้งได้แผนในการดำเนินกิจกรรมที่จะนำไปสู่การจัดการความหลากหลายทางชีวภาพและการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ชุมชน

5. กิจกรรมที่ 5 สร้างความรู้และความตระหนักรวมทั้งการตรวจวิเคราะห์มลพิษทางน้ำเพื่อการเฝ้าระวังมลพิษทางน้ำ

5.1 วัตถุประสงค์

เพื่อสร้างความรู้และความตระหนักรวมทั้งการตรวจวิเคราะห์มลพิษทางน้ำเพื่อการเฝ้าระวังมลพิษทางน้ำที่มีผลต่อความหลากหลายทางชีวภาพ

5.2 วิธีการดำเนินกิจกรรม

ในส่วนของ การติดตามประเมินผลการดำเนินกิจกรรมการจัดการมลภาวะทางอากาศนี้ ทางคณะผู้วิจัยได้จัดกิจกรรมนี้ขึ้นเพื่อส่งเสริมให้ประชาชนชนในพื้นที่รู้จักรูปแบบการตรวจวิเคราะห์มลพิษทางน้ำแบบง่ายรวมถึงแนวทางในการแก้ปัญหามลพิษทางน้ำจากการเกษตร ประกอบด้วย หัวข้อการตรวจวิเคราะห์มลพิษทางน้ำอย่างง่ายและการบำบัดน้ำเสียจากครัวเรือน ดังแผนภาพที่ 3.8

ภาพที่ 3.8 แสดงการสร้างความรู้ในการป้องกันมลพิษทางน้ำที่เกิดจากการเกษตร

5.3 ผู้ร่วมกิจกรรม

ชาวบ้านในชุมชนบ้านนาปลาจาดที่เข้าร่วมกิจกรรมการแก้ปัญหามลภาวะทางอากาศ จำนวน 20 คน

5.4 สถานที่และช่วงเวลา

คณะผู้วิจัย อาคารอเนกประสงค์บ้านนาปลาจาด อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

5.5 ผลที่เกิดจากกิจกรรม

ได้ทราบข้อมูลมลพิษทางน้ำในพื้นที่รูปแบบการตรวจวิเคราะห์มลพิษทางน้ำแบบง่ายรวมถึงแนวทางในการแก้ปัญหาทางน้ำจากการเกษตร และการป้องกันมลพิษทางน้ำอย่างง่ายและการบำบัดน้ำเสียจากครัวเรือนเพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพในทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืน

6. กิจกรรมที่ 6 การจัดการความหลากหลายทางชีวภาพโดยใช้ภูมิปัญญาในการบวชน้ำ-บวชปลาในพื้นที่ลำน้ำแม่สะหงี

6.1 วัตถุประสงค์

เพื่ออนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพของปลาและสัตว์น้ำในพืชน้ำแม่สะหงี

6.2 วิธีการดำเนินกิจกรรม

ใช้กิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยการกำหนดพื้นที่เพื่อที่จะทำการบวชปลาและการอนุรักษ์พันธุ์ปลาในพื้นที่บริเวณฝายน้ำล้นของหมู่บ้านเพื่อไม่ให้มีการจับสัตว์น้ำและบุกรุกพื้นที่โดยรอบ ดังภาพที่ 3.9

ภาพที่ 3.9 แสดงการใช้ภูมิปัญญาในการบวชปลาใช้ในการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ

6.3 ผู้ร่วมกิจกรรม

คณะผู้วิจัย ชาวบ้านและผู้เฒ่าในชุมชนบ้านนาปลาจาดที่เข้าร่วมกิจกรรมการบวชจำนวน 22 คน

6.4 สถานที่และช่วงเวลา

ฝายน้ำล้นในหมู่บ้าน

6.5 ผลที่เกิดจากกิจกรรม

ได้พื้นที่ต้นแบบในการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพของน้ำแม่สะหงี

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้พร้อมทั้งนำทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาอธิบาย เพื่อหาข้อสรุปที่ทำให้เห็นปรากฏการณ์การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพบนฐานเศรษฐกิจพอเพียงโดยชุมชน ผู้วิจัยได้ข้อมูลโดยอาศัยการประเมินจากการวิเคราะห์จากแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์จากแบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ กิจกรรมเวทีชุมชน กิจกรรมการอบรมเชิงปฏิบัติการ โดยทำการวิเคราะห์ข้อมูลอยู่ตลอดเวลาในขณะที่ทำการศึกษาในชุมชน ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้มาเชื่อมโยง และพิจารณาถึงความสัมพันธ์กัน เพื่อให้สามารถนำไปสู่ความเข้าใจต่อปรากฏการณ์ ภายใต้บริบทของชุมชน ทั้งยังทำความเข้าใจกับความหลากหลายและความแตกต่างของข้อมูลที่เก็บรวบรวมมา การวิเคราะห์ในแต่ละครั้งจะเป็นการเปรียบเทียบข้อมูลเพื่อแสวงหาข้อสรุป ทั้งในส่วนของข้อมูลที่เหมือนกันและแตกต่างกัน โดยข้อสรุปที่ได้ในระยะแรกจะเป็นตัวกำหนดแนวทางและประเภทของข้อมูลที่จะต้องไปทำการเก็บรวบรวมเพิ่มเติม ทั้งนี้ผู้วิจัยได้นำข้อมูลไปตรวจสอบกับผู้ให้ข้อมูลคนอื่น ๆ จนกระทั่งได้ข้อสรุปที่ตรงกัน ลักษณะการเก็บข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลจึงจะกระทำสลับและต่อเนื่องกันไปจนกระทั่งเสร็จสิ้น การศึกษา และรายงานผลการวิจัยโดยใช้รูปแบบการบรรยายเชิงวิเคราะห์ โดยเป้าหมายของการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อให้เห็นประเด็น การเปลี่ยนแปลงเชิงพัฒนาของประชาชนที่ผ่านกระบวนการบูรณาการการมีส่วนร่วมของประชาชนนำไปสู่แนวทางการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ได้